

**ILGALAIKĖS INSTITUCINĖS MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR EKSPERIMENTINĖS
(SOCIALINĖS, KULTŪRINĖS) PLĖTROS PROGRAMOS
BAIGIAMOJI ATASKAITA**

1. DUOMENYS APIE PROGRAMĄ

***Visuomenės struktūros, socialinė sąveika ir jos poveikis valstybės raidai
(Naujieji laikai)***

(Ilgalaikės institucinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros programos pavadinimas)

Programos vykdytojas	Lietuvos istorijos institutas
Programos trukmė, m.	2012–2016
Laikotarpis, už kurį teikiama ataskaita	2012–2016
Programai skirti norminiai etatai	6,37

2. PROGRAMOS VYKDYTOJAI

Eil. Nr.	Mokslo laipsnis	Vardas, pavardė	Pareigos
Programos vadovas			
1.	Habil. dr.	Tamara Bairašauskaitė	Vyriaus. m. d.
Kiti Programos vykdytojai			
2.	Dr.	Reda Griškaitė	Vyresnioji m. d.
3.	Dr.	Olga Mastianica	Jaunesnioji m. d.
4.	Habil. dr.	Aldona Prašmantaitė	Vyresnioji m. d.
5.	Dr.	Jolita Sarcevičienė	Mokslo darb.
6.	Dr.	Gintautas Sliesoriūnas	Mokslo darb.
7.	Dr.	Darius Vilimas	Mokslo darb.
8.	Dr.	Vilma Žaltauskaitė	Mokslo darb.

3. VYKDANT PROGRAMĄ ATLIKTI DARBAI IR GAUTI REZULTATAI

Nurodomi svarbiausi vykdant Programą atlikti darbai ir gauti rezultatai (pagal Programos uždavinius ir įgyvendinimo planą), šių rezultatų reikšmė.

Pristatomi nepublikuoti (jei tokių yra) Programos vykdymo laikotarpiu atlikti darbai (pvz., infrastruktūros kūrimas, medžiagos kaupimas, atlikti tyrimai ir pan.).

Programos tikslas buvo:

1. tirti Lietuvos visuomenės socialinę struktūrą, jos daugialypę įvairovę ir kaitą „ilgajame laike“, kuris apima didžiąją dalį naujųjų laikų (XVI a.–XX a. pr.);
2. iširti socialinių grupių sudėtį, kaitą, kaitos priežastis, požymius, raiškas, socialinę, sociokultūrinę ir sociopolitinę ir kasdienės praktikas, šių veiksnių pasekmes ir įtaką valstybės ir visuomenės raidai;
3. pagrįsti prielaidą, kad visuomenės socialinė organizacija, visos socialinės (atitinkamai elitinės, luominės, etninės, konfesinės, sociokultūrinės, profesinės) grupės vaidina svarbų vaidmenį visose visuomenės ir valstybės gyvenimo srityse.

Programos uždaviniai buvo suformuluoti ir vykdyti chronologiniais bei teminiais blokais. Toks tyrimų struktūravimas leido per palyginti trumpą programos vykdymo laiką gilintis į mažiausiai tirtus naujųjų laikų visuomenės socialinės raidos aspektus, tirti atskirų socialinių grupių (pirmiausia bajorų, valstiečių, dvasininkų) sudėtį, kaitą, socialinę (teisinę,

demografinę, socialinių grupių sąveikos, modernėjimo), kultūrinę, politinę ir kasdienę praktikas, aiškintis šių praktikų įtaką valstybės ir visuomenės raidai.

1 uždavinį tirti LDK luomų sąveiką pavietų žemės teismuose XVI a. II pusėje (1566–1600 m.), nustatyti LDK pavieto žemės teismo kaip institucijos veiklos pobūdį ir specifiką; bajorijos teismine/juridine kultūrą teismų kasdienėje praktikoje; LDK luomų ir kitų grupių (bajorų, dvasininkų, valstiečių, svetimšalių, totorių, žydų ir kt.) santykius; LDK pavietų žemės teismų pareigūnų giminystės ir klanų ryšius įgyvendino **D. Vilimas** (1 etatas). Didelis tyrimo iššūkis buvo nustatyti visą išlikusių LDK pavietų žemės teismų knygų skaičių, jas susisteminti pagal chronologiją ir geografiją. Į mokslinę apyvartą buvo įvestas LDK žemės teismų knygų blokas, apimantis XVI a. antrąją pusę. Jį sudaro apie 140 rankraštinių pavietų žemės teismo knygų iš 7 valstybės pavietų (Žemaitijos, Kauno, Upytės, Gardino, Lietuvos Brastos, Slanimo ir Vitebsko). Iš jų Žemaitijos – apie 72 (kelių knygų likimas neaiškus), Slanimo – 16, Upytės – 15, Gardino – 14, Kauno – 10, Brastos – 7 ir Vitebsko – 3. Knygų apimtis įvairi, nuo kelių iki kelių šimtų lapų. Ivano Sprogio aprašytuose Vilniaus centrinio archyvo knygų aprašuose XX a. pradžioje minima tik dalis šių knygų (41 Žemaičių žemės bylų knyga). Pridėjus 2 publikuotas Slanimo pavieto žemės teismo knygas, galima teigti, kad į mokslinę apyvartą iki šiol buvo įvesta tik apie 30 % visų LDK pavietų žemės teismų knygų. Analizuota žemės teismo knygų sudėtis, teismo raštvedyba, knygose įrašyti dokumentai sugrupuoti į notarinius ir procesinius, tirtas pavieto žemės teismo veiklos pobūdis ir specifika, teismų kasdienybė. Tyrimas parodė, kad teismai buvo labai aktyvūs, o jų kanceliarijose dirbo aukštos kompetencijos asmenys. Teismų knygų analizė rodo ir tai, kad šios knygos yra turiningas istorijos šaltinis tirti LDK bajorų teisinę kultūrą, šio luomo reprezentaciją teismuose, santykį su kitomis visuomenės grupėmis (pvz., Lietuvos totoriais), teismo sudėties ir kompetencijų raidą, galiausiai bajorijos giminystės ryšius, kasdienybę bei pasaulėjautą, kuriai autorius pritaikė „erdvėlaikio“ sąvoką.

Rezultatas: paskelbta 10 straipsnių, 2016 m. įteiktas 1 straipsnis, parengta monografija:

1. Vilimas, D. Pavieto žemės teismo knygų erdvėlaikis, *Lituanistica*, 2017, nr. 1, 1,4 aut.1.
2. Vilimas, D. *Bajoras LDK žemės teisme XVI a. pabaigoje*, 15,0 aut. 1. Parengta, planuojama teikti spaudai 2017 m.

2 uždavinį tirti elitinės LDK bajorų grupės (didikų) saviorganizaciją, pagrįstą bajoriško respublikoniškumo principais, konfliktus tarp LDK elito ir bajorų, išsiliejusius į Vidaus ir Šiaurės karą, taigi – dviejų socialinių grupių sociopolitinės praktikos įtaką valstybės raidai (XVII pab.–XVIII a. pr.); LDK elito susistruktūravimą į neformaliai politines grupuotes; pagrindinių LDK didikų ir bajorijos politinių grupuočių vidinės organizacijos ir veikimo principus; įstatymuose nenumatytų (užsisteminių) politinio valdymo bei veikimo formų ir atitinkamų ypatingųjų valdžios institucijų – konfederacijų įsigalėjimą LDK ir šio proceso pasekmes valstybės politinei kultūrai; priežastis, kodėl LDK didikų grupuočių politinė kova virto į Vidaus karą ir jo peraugimą į tarptautinį konfliktą (Šiaurės karas); LDK Vidaus karo įtaką bajorų luomo saviorganizacijai ginant valstybės suverenumą įgyvendino **G. Sliesoriūnas** (2012 m. 0,5 etato, 2013–2016 m. 0,75 etato). Pirmą kartą istoriografijoje taip išsamiai buvo išnagrinėti vidiniai konfliktai LDK elite ir bajorijoje. Nustatytas objektyvių prieštaravimų, susikaupusių LDK visuomenėje XVII a. pabaigoje ir politinių grupuočių lyderių subjektyvių ginčų bei po naujojo karaliaus Augusto II išrinkimo (1697 m.) susiklosčiusių naujų aplinkybių kompleksas, neleidęs taikiai išspręsti LDK visuomenės vidinius konfliktus bei lėmęs, kad politinis konfliktas 1696–1697 m. peraugo į kraštutinę formą – vidaus karą. Nustatyta, kad Augusto II bandymai pasinaudoti LDK didikų grupuočių tarpusavio prieštaravimais, stengiantis sustiprinti savo įtaką valstybėje ir įtraukti ją į planuotą karą su Švedija, paaštrino konfrontaciją Lietuvoje ir pastūmėjo grupuotes į lemiamą ginkluotą susidūrimą 1700 m. Buvo ištirtas LDK

elito susistruktūravimo į neformalias politines grupuotes procesas, grupuočių vidinės organizacijos ir veikimo principai. Ištirtos įstatymuose nenumatytų – užsisteminių politinio veikimo bei valdymo formų ir atitinkamų ypatingųjų valdžios institucijų – konfederacijų įsigalėjimas ir šio proceso pasekmės LDK politinėje kultūroje. Nustatyti vidaus karo etapai. Ištirti esminiai respublikonų grupuotės suformuotos naujos, konfederacinio pobūdžio politinės sistemos, įvestos LDK po Sapiegų giminės hegemonijos sutriuškavimo 1700 m., bruožai. Taip pat ištirta, kaip vyko vidaus karo transformacija į vieną iš tarptautinio konflikto – Didžiojo šiaurės karo (1700–1721) elementų. Nustatyta, kad LDK grupuočių priklausomybė nuo užsienio valstybių, kurios pirmieji ženklai pastebimi jau 1697 m., galutinai susiklostė 1702 m.

Rezultatas: paskelbti 7 straipsniai, 2016 m. įteikti 2 straipsniai ir parengta monografija:

3. Sliesoriūnas, G. Transformacja walki stronnictw magnackich w Wielkim Księstwie Litewskim w wojnę domową w końcu XVII w., įteikta recenzuojamam moksliniam žurnalui „Studia Podlaskie“, kurį leidžia Balstogės universitetas, 1,0 aut. l.
4. Sliesoriūnas, G. Historiografia litewska o układzie kiejdańskim, įteikta straipsnių rinkiniui apie Tvaną ir 1655 m. Kėdainių sutartį. Rinkinį leidžia Stowarzyszenie Potomków Sejmu Wielkiego ir Lenkijos MA Istorijos institutas, 1, 0 aut. l.
5. Sliesoriūnas, G. *Vidaus karas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1696/7–1702 m.* 14, 6 aut. l. Parengta, planuojama skelbti 2018 m.

3 uždavinį nustatyti ir tirti Lietuvos valstiečių šeimos struktūrą XVIII a.; remiantis J. Hajnal „vakarų“ ir „rytų“ šeimos modeliu nustatyti ir tirti XVIII a. Lietuvos valstiečių santuokos sudarymo modelį; naujosios šeimos namų ūkio atskirumą/bendrumą nuo tėvų; šeimos tipą: mažoji (branduolio)/didžioji šeima; šeimos sudėtį (įtraukiant kartu gyvenančius giminaičius); šeimos narių tarpusavio santykius ir funkcijas bei santykį su po vienu stogu gyvenančiais ne giminaičiais; valstiečių šeimos įvaizdį bei vietą visuomenės socialinėje struktūroje įgyvendino **J. Sarcevičienė** (1,0 etatas). Tyrėja analizavo temos istoriografiją, įsisavino šiuolaikinėje istorinėje demografijoje taikomą metodologiją ir šaltinių verifikacijos būdus; rinko medžiagą lyginamajai analizei apie valstiečių šeimos ir struktūros tyrimų rezultatus Europoje, didesnę dėmesį skyrė Rytų Europos regionui XVIII a.; sukompaktavo tyrimui reikalingą šaltinių bazę; parengė ir preliminariai testavo statistinių duomenų kaupimui ir apdorojimui reikalingą prieigą SPSS programoje; pasitelkusi SPSS programą suvedė ir apdorojo šaltinių duomenis; parašė pirmąjį monografijos variantą.

Pagrindinę šaltinių bazę sudarė didesni apimtimi dvarų inventoriai, kuriuose užfiksuoti valstiečių šeimos/namų ūkiai su visa jų narių sudėtimi bei amžiumi. Remiantis istorijos demografijoje naudojamais verifikacijos metodais tyrimui atrinkti tik patikimi šaltiniai. Atsižvelgiant į išlikusių šaltinių fragmentiškumą, tyrimui buvo panaudota skirtingus LDK regionus atstovaujančių Šiaulių (LDK lietuviška teritorija) ir Bresto/Kobryno (LDK rusėniška teritorija) ekonomijų medžiaga. Tyrimo pradžioje buvo dirbama ir su parapijų metrikų (krikšto, santuokos mirties) duomenimis. Tačiau atsižvelgiant į itin sudėtingą pastarojo šaltinio duomenų apdorojimo metodiką ir ribotas vieno tyrimą vykdančio asmens galimybes nutarta atsisakyti darbo su šiais šaltiniais.

Pasitelkus SPSS programą, buvo sudarytas šaltinių medžiagai pritaikytas bei tyrimo poreikius atspindintis klausimynas. Jis testuotas du kartus: suvedus 500 valstiečių šeimų namų ūkių duomenis, buvo atliktas bandomasis rezultatų išskleidimas, vėliau klausimynas koreguotas, tada suvesti dar 300 namų ūkių duomenys. Įsitikinus, kad klausimynas parengtas teisingai, SPSS programoje buvo suvesti 3842 Šiaulių bei 8453 Bresto/Kobryno ekonomijos valstiečių namų ūkių duomenys. Parengtos duomenų lentelės.

Remiantis sudaryta duomenų baze parašytas priminis monografijos tekstas. Pagrindinis monografijoje analizuotas klausimas: kokia valstiečių namų ūkių struktūra dominavo XVIII a.

LDK. Siekiant visapusiškai atsakyti į šį klausimą, monografijoje buvo aptartas XVIII a. Europos demografinis režimas, jo raidos ir kaitos tendencijos; apžvelgta XVIII a. ekonominė situacija LDK; nagrinėta valdovo ekonomijų raida; išanalizuota Šiaulių ir Bresto/Kobryno ekonomijų valstiečių namų ūkių struktūra; rekonstruotas aptariamojo laikotarpio namų ūkio vystymosi ciklas ir iš dalies rekonstruotas individo gyvenimo ciklas: gimimas-santuoka-mirtis (pastarasis tyrimas pristatytas atskirame straipsnyje), rekonstruota valstiečio šeimos sudėtis. Tyrimo eigoje buvo padaryta išvada, kad valstiečio šeimos įvaizdžio tyrimas nekoreliuoja su pagrindine monografijoje gvildinama problema, todėl jis nebuvo tiriamas.

Rezultatas: paskelbti 5 straipsniai, parengtas monografijos pirmas variantas:

Sarcevičienė, J. *Valstiečių šeima LDK XVIII a. Tarp Rytų ir Vakarų*, pirmas variantas, 12,7 aut. l. Teikti spaudai planuojama 2017 m.

4 uždavinį nustatyti ir tirti Lietuvos (Vilniaus ir Kauno gubernijų) bajorų žemvaldžių socialinę grupę, patyrusią socialinę, ekonominę, politinę transformacijas po XIX a. II pusės reformų; bajorų žemvaldžių sudėtį, naujųjų ir senųjų, vietinių ir atvykėlių bajorų santykį, aristokratijos išlikimo klausimą; žemvaldžių santykį su nuosavybe, jos kaitos priežastis, žemvaldžių, valstiečių, valstybės ir kitų juridinių asmenų nuosavybę, savininkų kaitą, kovos dėl žemės mastą, pagrindinį dėmesį skiriant bajorų, išbaudžiavintų valstiečių ir valdžios santykiams, kelti moterų santykio su nuosavybe klausimą; agrarinio sektoriaus modernizaciją, ekonominės ir finansinės rinkos pokyčius; žemvaldžių dalyvavimą valdyme ir administravime; žemvaldžių santykį su naujomis visuomenės grupėmis, jų požiūrį į profesiją, socialinės ir kultūrinės distancijos įveikimą; bajorų kolektyvinį santykį su inteligentijos, buržuazijos ir valstietijos grupių vertybėmis, jų požiūrį į kintančios socialinės elgsenos standartus įgyvendino **T. Bairašauskaitė** (2012 m. 0,75 etato, 2013–2016 m. 1,0 etatas). Pirmą kartą Lietuvos istoriografijoje ji tyrė bajorų žemvaldžių luomo nuosmukį, jų tapatybės krizę XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje remdamasi itin gausiais, mažai naudotais arba visai nenaudotais šaltiniais. Tyrimo eigoje išsikristalizavo hipotezė, kad bajorijos krizę geriausiai atspindi itin mažai tyrinėti dvarininkų žemėvaldos pokyčiai, susiję su kintančia imperijos socialine ir tautine politika po 1863–1864 m. sukilimo bei baudžiavos panaikinimu. Šiai problema tapo centrinė rašant monografiją. Buvo išplėstas ir tyrimo arealas: be planuotųjų Vilniaus ir Kauno gubernijų nutarta įtraukti medžiagą ir iš Gardino gubernijos. Tyrimu siekta suformuoti nuoseklų vaizdą, kaip keitėsi dvarininkų žemėvalda dėl po sukilimo taikytų represijų (dvarų sekvestras, konfiskacija, privalomas pardavimas), imperijos agrarinės politikos 8 deš.–1905 m. Nustatyta, kad bajorų žemvaldžių luominės tapatybės krizę stipriai veikė draudimas pirkti žemę, rusų žemėvaldos plėtra ir dvarų perleidimas nekilmingiems – pirkliais, miestiečiams ir valstiečiams, kuris panaikino išskirtinę bajoro prerogatyvą valdyti dvarus. Tradicinę bajorų tapatybę ardė dvaro ir kaimo žemės dalybos. Įgiję ūkininkų statusą baudžiauninkai pasiėmė žemės tiek, kiek turėjo skirtinių sklypų, bet žemės dalybas lydėjo teismuose sprendžiami konfliktai. Tuo tarpu dalis stambių dvarų žemės atiteko jos nuomininkams (laisviesiems žmonėms, sentikiams), įirtingai kovojusiems dėl teisės į žemę, taip pat bežemiams. Dalį dvarų Lietuvos tradicinis elitas prarado dėl skolų, negebėjimo ūkininkauti ar juos iššvaistė. Buvo tiriamos ir kitos užsibrėžtos problemos, o tyrimo rezultatai paskelbti straipsniuose. Buvo ištirtas dvarų savininkų moterų ir Lietuvos totorių santykis su nuosavybe. Bajorijos reakcija į agrarinio sektoriaus modernizaciją, ekonominės ir finansinės rinkos pokyčius, nagrinėti pasitelkus Antano Medekšos atvejį: į mokslinę apyvertą buvo įvestas iki šiol nežinomas jo stambios apimties rankraštis apie kreditą Rusijos imperijoje, bajorijos santykis su valstietijos vertybėmis analizuotas pasitelkus jo rankraštinę apysaką „Raudonkrutinis“. Žemvaldžių dalyvavimas valdyme ir administravime nagrinėtas straipsnyje apie valstybės tarnybos draudimą ir jo panaikinimą, aristokratijos įtraukimą į generalgubernatorių tarnybinę aplinką.

Rezultatas: paskelbta 11 straipsnių, įteiktas 1 straipsnis, parengtas monografijos pirmas variantas:

6. Bairašauskaitė, T. Kobieta samotna: pamiėtnik i korespondencja Kazimiery Białozorówny-Tańskiey z lat 70-80 XIX wieku. Įteikta straipsnių rinkiniui, kurį leidžia Jano Kochanovskio universitetas Kielcuose, 0,8 aut.1.
7. Bairašauskaitė, T. *Lietuvos bajorų žemvaldžių nuosmukis ir išlikimas (1863–1914m.)*, apie 16,0 aut. 1. Teikti spaudai planuojama 2018 m.

5 uždavinį tirti Lietuvos Romos katalikų aukštųjų dvasininkų socialinę struktūrą, socialinius ir sociokultūrinius ryšius Žemaičių (Telšių) ir Vilniaus vyskupijose XIX a.; kapitulų institucinę struktūrą, jų raidą; dvasininkijos hierarchijos socialinius pokyčius; aukštųjų dvasininkų kultūrinės aspiracijas; hierarchų bažnytinės karjeros raidą; aukštųjų dvasininkų ir kitų visuomenės grupių socialines sąveikas įgyvendino **A. Prašmantaitė** (1,0 etatas). Mokslinė tyrė XIX a. pirmosios pusės Vilniaus katedros kapitulos institucinę struktūrą, Vilniaus vyskupijos Romos katalikų aukštųjų dvasininkų sudėtį, sociokultūrinę raidą ir raišką. Dėl didelės apimties šaltinių bazės ir itin daug laiko sąnaudų pareikalavusios duomenų bazės šiam prozopografiniam tyrimui, sudarymo buvo atsisakyta pirminio sumanymo į tyrimą įtraukti Žemaičių (Telšių) vyskupiją, taip pat pakito tyrimo chronologija. Vilniaus katedros kapitulos struktūros tyrimas parodė, kad Rusijos valdžios įgyvendintas jos pertvarkymas ir kapitulos narių skaičiaus mažinimas turėjo įtakos katedros kaip korporacinės institucijos funkcionavimui. Nustatyta, kad įteisinant dvasininkų narystę katedros kapituloje kanonų teisė nebuvo eliminuota, tačiau jos veikimą tolydžio siaurino imperijos teisė. Išsiaiškinta Vilniaus katedros kapitulos narių korpuso sudėtis (visateisiai nariai: kanauninkai ir prelatai, koadjutoriai *cum futura successione*, laikinieji koadjutoriai, garbės kanauninkai). Iširtos dvasininkų tarnybos lapų panaudojimo galimybės prozopografiniam tyrimui. Atlikta XIX a. pirmosios pusės Vilniaus katedros kapitulos prelatų grupės prozopografinė analizė. Taip pat tirta laikinųjų katedros kapitulos koadjutorių grupė (egzistavo 1810–1827 m.), kurios susidarymui turėjo reikšmės imperinė politika Katalikų bažnyčios atžvilgiu. Išsamiai išnagrinėtas sufraganatų tinklas, sudarytas sufraganų vardinis sąrašas. Sufraganai kaip sąlyginai savarankiška grupė taip pat analizuoti pasitelkus prozopografinį metodą. Iširta kanonikato reikšmė Vilniaus katedros kapitulos visateisių kanauninkų grupės, veikusios 1798–1815 m., bažnytinei karjerai. Tyrimas parodė skirtingas kanauninkų ir prelatų galimybes daryti karjerą. Bažnytinės karjeros ypatumai analizuoti pasitelkus Vilniaus katedros kanauninko, sufragano ir vyskupijos administratoriaus A. B. Klungevičiaus atvejį.

Užduotis tirti aukštosios dvasininkijos sociokultūrinę raišką įgyvendinta aptariant Vilniaus katedros kapitulos narių insignijų (ženklų, simbolizuojančių jų dvasinės tarnystės statusą) raidą. Analizei pasirinktas distinktorijus (vieno iš katedros kapitulos narių insignija), nes tai buvo vienintelė insignija, kurioje religinė simbolika derinta su pasaulietine.

Planuota pradėti Romos katalikų Bažnyčios hierarchų XIX a. biografijų žinyno sudarymo darbus. Buvo sudarytas preliminarus Vilniaus katedros kapitulos narių sąrašas, identifikuoti 73 visateisiai kanauninkai ir 53 prelatai. Tarnystės katedros kapituloje trukmė nurodyta metų tikslumu, rinkti ir prozopografiniam tyrimui reikalingi biografiniai duomenys.

Lėtai vyko planuotos monografijos (preliminariu pavadinimu „Lietuvos Romos katalikų aukštieji dvasininkai XIX a.“ rengimo darbai, neišsikristalizavo jos struktūra. Šiuo metu, be straipsniuose paskelbtų tyrimo rezultatų yra parengtas tekstas apie nominacijos procedūrą į Vilniaus katedros kapitulos narius. Ši procedūra yra susijusi su imperinės valdžios intervencija į Katalikų bažnyčios struktūras. Vilniaus katedros kapitulos vaidmens skiriant vyskupijos vyskopus ar administratorius analizė yra pradėta (parengti teksto apmatai). Išsamiau nenagrinėta liko Vilniaus katedros kapitulos materialinė bazė. Todėl tenka konstatuoti, kad baigiant programą planuotasis pirmas monografijos variantas **nėra parengtas**.

Rezultatas: paskelbti 6 straipsniai. 2016 m. įteikti spaudai 2 straipsniai:

8. Prašmantaitė, A. Vilniaus vyskupijos sufraganatai XIX a.: raidos bruožai ir sufraganų, kaip funkcinės aukštosios dvasininkijos grupės, charakteristikos metmenys, *LKMA Metraštis*, serija A, t. XV, 2,8 aut. 1.
9. Prašmantaitė, A. Vilniaus vyskupijos ganytojo sosto link: vyskupo Andriaus Benedikto Klungevičiaus bažnytinės karjeros pakopos, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2016, t. 2, 2,3 aut. 1.

6 uždavinį tirti Žemaičių (Telšių) ir Vilniaus vyskupijų, iš dalies ir Mogiliavo arkivyskupijos Romos katalikų dvasininkų socialinę grupę apibūdinančius parametrus, jų kaitą ir ją lėmusius veiksnus, grupės kolektyvinį tapatumą, jos socialinę elgseną ir raišką, santykį su kitomis Lietuvos visuomenės socialinėmis grupėmis XIX a. II p.–XX a. pr.; dvasininkų skaičių, socialinę sudėtį, vertikalųjį ir horizontalųjį socialinį mobilumą, hierarchinę struktūrą, statuso socialinės grupės viduje kaitą; dvasininkų parengimui keliamus tikslus, išsilavinimą, paskatas rinktis dvasininko karjerą bei jos sampratą; šios grupės kultūrinę orientaciją, komunikacinę erdvę ir adresatus; dvasininkų kasdienybę kaip grupės kolektyvinio tapatumo raiškos ženklą įgyvendino **V. Žaltauskaitė** (2012 m. 0,5 etato, 2013–2016 m. 1,0 etatas). Mokslininkė išsikėlė uždavinį tirti Žemaičių (Telšių), Vilniaus vyskupijų, (įtraukiant ir dalį Mogiliavo arkivyskupijos) Romos katalikų dvasininkų socialinę grupę apibūdinančius parametrus, jų kaitą ir ją lėmusius veiksnus, grupės kolektyvinį tapatumą, socialinę elgseną ir raišką, santykį su kitomis Lietuvos visuomenės grupėmis XIX a. II p.–XX a. pr.; dvasininkų skaičių, socialinę sudėtį, socialinį mobilumą, dvasininkų parengimui keliamus tikslus, išsilavinimą, paskatas rinktis dvasininko karjerą bei jos sampratą; šios grupės kultūrinę orientaciją, komunikacinę erdvę; dvasininkų kasdienybę kaip tapatybės ženklą. Tyrimas rėmėsi gausia medžiaga, saugoma Lietuvos atminties institucijose. Tyrėja koncentravosi į dvasininkų socialinės sudėties kaitą (pirmiausia valstietijos perėjimą į dvasininkų socialinę grupę), kuri, jos manymu, geriausiai paaiškina Romos katalikų dvasininkų socialinę, kultūrinę, politinę laikyseną, tapatybę, galiausiai santykį su moderniuoju nacionalizmu. Su dvasininko sociokultūrinės laikysenos formavimu yra susijęs ir tyrimas apie bendrojo lavinimo dalykų (rusų kalbos ir literatūros, Rusijos istorijos ir geografijos) mokymą seminarijose, seminarijų vidaus gyvenimą, dvasingumo ugdymo praktikas ir jų konfrontaciją su imperijos valdžios siekais. Analizuotas Romos katalikų dvasininkų socialinis mobilumas. Tai leido išryškinti visuomenės modernėjimo stabdžius, parodyti dvasininkų vietą visuomenėje po 1863–1864 m. sukilimo, valdžios kišimasi į dvasininkų mobilumą, jų socialinę elgseną. Analizuota Vilniaus ir Žemaičių (Telšių) vyskupijų parapijų dvasininkų tarnystė ir gyvensena, santykiai su tikinčiųjų bendruomene, bendruomenės požiūris į dvasininkus.

Rezultatas: paskelbta 10 straipsnių, 2016 m. įteikti spaudai 2 straipsniai:

10. Žaltauskaitė, V. Socialiniai aspektai Vilniaus ir Žemaičių (Telšių) vyskupijos Romos katalikų dvasininko tarnystėje ir gyvensenoje. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2016-2, 2 aut. 1.
11. Žaltauskaitė, V. The Notion of Lithuanian National Identity and the Roman Catholic Clergy, *Entangled Interactions between Religions and National Identities in the Space of the Former Polish-Lithuanian Commonwealth*, ed. Yoko Aoshima. Series: *Lithuanian Studies without Borders*, ed. Darius Staliūnas / Academic Studies Press, 1,0 aut. 1.

6 uždavinį tirti bajorų sociokultūrinę transformaciją į „provincijos intelektualų“ grupę (XIX a. I pusė) kaip inteligentijos formavimosi prielaidą; šios grupės sudėtį, būdingus bruožus,

jos vietą ir raišką XIX a. Lietuvos visuomenėje, jos intelektualinius produktus; lokalizuoti pagrindinius provincijos intelektualų grupės veiklos centrus ir taškus, apibrėžti galimą jos komunikacinę erdvę; išryškinti esminius šios grupės raiškos aspektus ir aspiracijas, jos laikyseną visuomenėje; pateikti bendrą šios grupės socialinę charakteristiką; nustatyti provincijos intelektualų sąveiką su Vilniaus universitetu, t. y. su akademinio visuomenės sluoksniu, bei (ypač universitetą uždarius) su kitomis valdžios įsteigtomis institucijomis (gubernijų statistikos komitetais, mokslo draugijomis ir kt.); analizuoti kasdienybę kaip šios socialinės grupės raiškos ženklą; išryškinti intelektualinius, kūrybinius provincijos dvaro moters siekius, jos socialinę laikyseną visuomenėje; publikuoti provincijos intelektualų kūrybą įgyvendino **R. Griškaitė** (2012 m. 0,5 etato, 2013–2016 m. 1,0 etatas). Mokslininkė tyrė XIX a. pirmosios pusės Lietuvos kilminių bajorų žemvaldžių, kuriuos įvardijo kaip provincijos intelektualus, kūrybines aspiracijas. Mokslininkė siekė susidaryti visuminį vaizdą apie XIX a. pirmosios pusės Lietuvos bajoriją, kuriai kūryba buvo tapusi svarbia veiklos sritimi, lokalizuoti pagrindinius šios specifinės visuomenės grupės centrus, apibrėžti jos raiškos aspektus; kėlė uždavinį nustatyti provincijos intelektualų sąveiką su pagrindiniu tuomečiu mokslo ir kultūros centru – Imperatoriškuoju Vilniaus universitetu, t. y. su akademinio visuomenės sluoksniu. Svarbiu tyrimo objektu tapo ir kūrybiniai provincijos dvaro moters siekiai.

Tyrimui buvo pasitelkta itin daug iki tol mažai naudotų arba XIX a. tyrėjų visai nenaudotų spausdintų ir archyvinių šaltinių, pirmiausia bajorų žemvaldžių archyviniai fondai. Naujai peržiūrėti ir kitų tyrėjų jau gana plačiai naudoti bajorų giminių fondai. Tik šį kartą juose ieškota medžiagos, duodančios galimybę kalbėti apie luomo įprasminimą per kūrybą. Toks kryptingas požiūris į šaltinius leido identifikuoti ne vieną naują XIX a. bajorų intelektualą (tarp jų – ir ne vieną moterį). Itin svarbus šaltinis tyrimui buvo egodokumentiniai šaltiniai. Neliko nepastebėtas ir to meto albumistikos palikimas. Daug dėmesio skirta ir itin retai istorikų tyrimuose naudojamam šaltiniui – XIX a. pirmosios pusės grožinei literatūrai.

Šaltinių analizė parodė, kad intelektualines aspiracijas puoselėję kilminiai bajorai žemvaldžiai buvo negausūs, bet visuomenėje matomas sluoksnis. Nors ir nebuvo rastas vienareikšmiškas atsakymas, kokia buvo pagrindinė tokio specifinio segmento atsiradimo priežastis – bendras kultūros demokratėjimo procesas, spaudos ir skaitymo kultūros plėtra, edukacija, pagaliau šeimos aplinka, svetimų pavyzdžių mėgdžiojimas ar apskritai tradicija ir net prestižas dvaruose užsiimti ne tik ūkiu; pagaliau kiek tai buvo asmeninių bajorijos intelektualų ambicijų savirealizacija, o kiek – kompensacija už visuomenėje prarastas pozicijas, tyrimo eigoje tapo akivaizdu, kad buvusiose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse didelį poveikį tokioms bajorų žemvaldžių aspiracijoms turėjo ir Vilniaus universitetas. Ne vienas intelektualinis XIX a. dvaras tęsė šios aukštosios mokyklos gyvenimo tradiciją ją uždarius: buvo atliekami moksliniai tyrimai (taip pat ir Lietuvos istorijos), rašomi moksliniai tekstai, vyko mokslinės diskusijos. Intelektines salas provincijoje sukurdavo viena ryški – ne tik kūrybiniu talentu, bet ir socialiniu svoriu asmenybė. Svarbų vaidmenį čia vaidino ir priklausymas legenda paženklintai filomatų ir filaretų aplinkai. Tyrimai parodė, kad socialine prasme filomatų ir filaretų grupė – ne tik jaunimo ar bajorijos, bet ir literatų, plačiąja prasme – kultūrinė grupė; kad intelektualinis darbas buvo vienas svarbiausių šių grupę vienijančių veiksmų. Todėl šios Vilniaus universiteto jaunimo grupės tyrimas – tai ir bajorijos tyrimas, duodantis svarbios informacijos apie vidinius šios grupės procesus, vadinamąjį luomo „inteligentėjimą“. Šiuo aspektu ši Vilniaus universiteto jaunimo grupė niekada nebuvo tirta.

Tyrimo eigoje pavyko identifikuoti 90 intelektualines aspiracijas turėjusių XIX a. pirmosios pusės provincijos intelektualų. Daugiausia – net 60 „plunksnos žmonių“ – gyveno Vilniaus gubernijoje ir net 30 iš jų buvo vienaip ar kitaip susiję su Vilniaus universitetu. Šiame sąrašė – ir 15 moterų. Ir tai bene didžiausia šio tyrimo vertė. Mėgstamiausia vyrų ir moterų dvarininkų intelektualinės veiklos sritis – poezija ir proza. Tik 6 iš jų rašė ir spausdino istorijos veikalus. Tačiau net 20 buvo aistringi kolekcininkai ir bibliofilai. 26-ių sąrašė nurodytų dvarininkų kūryba taip ir liko gulėti rankraščiuose.

Rezultatas: paskelbta viena studija, 7 straipsniai, mokslinė šaltinio publikacija, 2016 m. įteiktas spaudai straipsnis ir parengta istorijos šaltinio publikacija:

12. Griškaitė, R. Trys dvarininko Rapolo Slizienio (Konstanty Rafał Władysław Ślizień, 1804–1881) gyvenimo kontekstai, *Rapolas Slizienis – tiltas tarp paribio tautų*, sud. Gintaras Karosas, 0,6 aut. l.
13. Griškaitė, R. Parengtas istorijos šaltinis su įvadinio tekstu, komentarais: Teodor Narbutt, *Dzieje narodu litewskiego*, t. 6: *Panowanie Witolda w wieku piętnastym*, Wilno, nakładem i drukiem Antoniego Marcinowskiego, 1839. Šaltinio apimtis 20 aut. l, įvadinio straipsnio – 1 aut. l.; komentarų – 2,5 aut. l. Kito įvadinio teksto autorius – Rimvydas Petrauskas. Planuojama tekstą įteikti spaudai 2017 m. kovo 1 dieną.

8 uždavinį tirti visuomenės profesionalėjimą kaip luominės visuomenės irimo požymį ir modernėjančios visuomenės socialinę žymę (XIX a. pab.–XX a. pr.); Rusijos imperijos socialinės, ekonominės ir švietimo politikos įtaką Lietuvos visuomenės profesionalėjimui; profesionalėjimo įtaką tradicinių socialinių grupių vidiniams pokyčiams, naujų socialinių grupių, pirmiausia inteligentijos, susidarymui; Lietuvos gyventojų profesinę sudėtį bei profesinių grupių socialinę sudėtį ir kaitą XIX a. vid. – XX a. pr.; profesinių organizacijų susidarymą, jų socialinę, kultūrinę, ekonominę ir tautinę reprezentaciją XX a. pr. įgyvendino **O. Mastianica** (2012 m. 0,5 etato; 2013-01-02–08-02 0,5 etato; 2103-08-02–2014-03-05 0,25 etato; nuo kovo 2014 m. kovo 5 d. – 2016 m. 1,0 etatas) tyrė visuomenės profesionalėjimą kaip luominės visuomenės irimo požymį ir modernėjančios visuomenės socialinę žymę (XIX a. pab.–XX a. pr.). Tyrimas reikalavo išsiaiškinti jame vartojamas sąvokas. Remiantis sąvokų istorijos (*Begriffsgeschichte, conceptual history*) metodologine prieiga ir pasitelkus XIX a. pab. – XX a. pr. legalią ir nelegalią spaudą analizuota, kaip viešajame diskurse kito sąvokų „amatas“ ir „profesija“ turinys. Tirta, kaip profesinis išsilavinimas virto įvairių socialinių grupių integravimo priemone, skatinusia socialinį aktyvumą, naujus socialinius santykius, veikusius asmens tapatybę. Analizuoti profesinio išsilavinimo prioritetai atskirose visuomenės grupėse, skirtingose miesto ir kaimo gyventojų kartose. Atskirai tirtas visuomenės požiūris į profesinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją po 1905–1906 m. revoliucijos, visuomeninių, savivaldos, labdarinės organizacijų ir spaudos vaidmuo skatinant jaunimą įsigyti profesiją. Profesinių sąjungų steigimosi ir profesinės spaudos analizė atskleidė, kaip įvairios profesinės grupės 1905–1914 m. kūrė kolektyvinę tapatybę, grįstą naujais socialiniais vaidmenimis ir naujomis vertybėmis, reprezentavo ir gynė savo grupės ekonominius, socialinius, iš dalies kultūrinius interesus, rodyti visuomenės profesionalėjimo mastą ir dinamiką.

Rezultatas: paskelbti 5 straipsniai, 2016 m. įteikti spaudai 2 straipsniai:

14. Mastianica, O. Profesinių grupių kolektyvinis identitetas 1905 metų įvykiuose: profesinių sąjungų steigimosi pradžia Lietuvoje, *Istorija*, 1,0 aut. l.
15. Mastianica, O. Profesinių grupių savęs reprezentavimas Lietuvoje XX a. pradžioje: mokytojų profesinės spaudos lietuvių kalba užuomazgos, *Pedagogika*, 0,8 aut. l.

Visi tyrimai yra paremti naujais istorijos šaltiniais, rinktais Baltarusijos, Lenkijos, Lietuvos ir Rusijos archyvuose. Programai nebuvo skirtos lėšos atlikti tyrimus užsienio archyvuose, tačiau programos vykdytojai dėjo pastangas juos atlikti per Švietimo mainų programą ar asmeninėmis lėšomis. Darbą Kauno archyvuose, taip pat SPSS programos įsigijimą finansiškai rėmė Lietuvos istorijos institutas, taip pat sudaręs galimybę tiriamosioms išvykoms per ekvivalentinių mainų programą. Tyrimuose atsižvelgta į naujas Vakarų ir Rytų Europos

istoriografijos tendencijas, taikyti tradiciniai ir inovatyvūs tyrimų metodai, siūlomos originalios keltų problemų interpretacijos.

Šioje programoje **planuota** paskelbti 64 straipsnius, parengti 5 monografijas, paskelbti dvi stambias šaltinių publikacijas su įvadiniu straipsniu ir komentarais, pradėti Romos katalikų bažnyčios hierarchų XIX a. biografijų žinyno sudarymą.

Pasiektas rezultatas yra šis: paskelbtas 61 straipsnis, įteikta spaudai 11 straipsnių, iš viso – 72 straipsniai. Paskelbta programoje neplanuota studija (10 aut. l.), parengtos 4 monografijos (iš jų dvi parengtos spaudai, o dvi jų – pirminis variantas), viena planuota monografija neparengta. Paskelbta stambi šaltinio publikacija, kita stambi publikacija parengta spaudai. Pradėti Romos katalikų bažnyčios hierarchų XIX a. biografijų žinyno sudarymo darbai.

4. PUBLIKUOTI MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

I. Studijos

1. **Griškaitė, R.** Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė. Aleksandra Tekla Sofia Wolfgang, 1805-1861, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016, 268 p. ISBN 978-609-8183-17-7.

II. Straipsniai

Bairašauskaitė, T.

2. Bajorų žemėvaldos slinktyss XIX a. antrojoje pusėje: dvarų sekvestravimas ir konfiskavimas, rusų dvarininkų grupės susidarymas (Kauno ir Vilniaus gubernijos, 1863–1873 m.), *Lituanistica*, 2012, T. 58. Nr. 2 (88), p. 103–122. ISSN 0235–716X www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
3. Bajorų žemėvalda XIX a. 8-ajame dešimtmetyje – 1905 m.: Kauno ir Vilniaus gubernijos, *Lituanistica*, 2012, T. 58. Nr. 3 (89), p. 227–247. ISSN 0235–716X www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
4. Bajorų žemvaldžių sudėtis Kauno ir Vilniaus gubernijose XIX a. antrojoje pusėje. *Lituanistica*, 2013. T. 59. Nr. 1(91), p. 9–23. ISSN 0235–716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
5. Lietuvos bajorės ir žemėvalda: nuosavybės santykiai XIX a. antrojoje pusėje. *Lietuvos istorijos studijos*, 2013. T. 32, p. 84–98. ISSN 1392-0448. www.lis.lt
6. Kova dėl žemės: dvarininkų ir dvarų valstiečių nuosavybės santykiai panaikinus baudžiavą (XIX a. 7-8 deš.), *Lituanistica*, 2014. T. 60. Nr. 3 (97), p. 145–167. ISSN 0235–716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
7. Татарское землевладение в Виленской губернии во второй половине XIX – начале XX века. *Tiurkų istorija ir kultūra Lietuvoje*. Sud. T. Bairašauskaitė, G. Miškinienė, mokslinė red. T. Bairašauskaitė. Specialus „Lietuvos istorijos studijų“ leidinys (t. 11), Vilnius: VU leidykla, 2014, p. 43–72. ISSN 1822-4016, ISBN 978-609-459-446-5.

8. Bairašauskaitė, T. Kova dėl žemės: dvaro ir laisvųjų žmonių santykiai sprendžiant žemės nuosavybės klausimą XIX a. II pusėje, *Lituanistica*, 2015. T. 61. Nr. 1 (99), p. 1–21. ISSN 0235–716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
  9. Dvaro, sentikių ir „amžinųjų činšininkų“ santykiai žemės dalybose XIX a. II pusėje, *Lituanistica*, 2015. T. 61. Nr. 2 (100), p. 87–101. ISSN 0235–716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
  10. Во имя спасения дворянского сословия? Создание родовых союзов в конце XIX – начале XX века, *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku*: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте, Vilnius: LII leidykla, 2015, с. 176–193. ISBN 978-609-8183-05-4.
  11. Lietuvos bajorų tarnybos kritiniai slenksčiai: modernusis Rusijos imperijos laikotarpis, *Lietuvos istorijos metraštis*. 2015/2, Vilnius, 2016, p. 59–81. ISSN 0202-3342.
  12. Bajorų žemvaldžių ekonominės ir socialinės minties trajektorijos: rašytinis Antano Medekšos palikimas, *Archivum Lithuanicum*, 18, 2016, p. 303–336. ISSN 1392-737X.
- Griškaitė, R.**
13. Lietuvos provincijos intelektualų grupės formavimasis ir raida (XIX a. pradžia – XIX a. 7 dešimtmetis): bendrieji tyrimo aspektai“, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013, t. 1, Vilnius, 2014, p. 25–56. ISSN 0202-3342.
  14. Socialinė ir kultūrinė Vilniaus filomatų ir filaretų savirefleksija (pagal Imperatoriškojo Vilniaus universiteto studentų tardymo bylų protokolus: 1823 m. rugpjūčio 1 d. – 1824 m. balandžio 27 d.), *Lietuvos istorijos studijos*, t. 33, 2014, p. 66–130, [p. 97–130: „Priedas“]. ISSN 1392-0448.
  15. Teodoras Narbutas, arba Apie tai, „kaip nereikia rašyti istorijos“, *Metai*, 2014, Nr. 12 (gruodis), p. 122–136. ISSN 0134-3211.
  16. Интеллектуальные устремления литовского помещного дворянства в первой половине XIX века: историографический контекст и новые аспекты исследования, *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku*: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте, Vilnius: LII leidykla, 2015, с. 289–309, ISBN 978-609-8183-05-4. (straipsnio nr. 13 vertimas).
  17. „Kasdienybės rašymas“ kaip provincijos intelektualų kūrybinės raiškos ženklas (Šiaurių dvaro savininko Teodoro Narbuto pavyzdys), *Archivum Lithuanicum*, t. 18, 2016, p. 255–302. ISSN 1392 - 737X.
  18. „Ir aš pats esu ne kažin jau kas – tik bajoras (*Jaż sam nie co lepszego, jak szlachcic*)“, arba Pirmosios Stanislovo Moravskio kūrinio *Szlachta-bracia. Gawenda Pustelnika* laidos lietuvių kalba pratarmė“, in Stanislovas Moravskis, *Nuo Merkinės iki Kauno*, t. 2:

Broliai bajorai, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016, p. 11–27. ISBN 978-609-447-196-4 [įvedamasis straipsnis].

19. „Intelektinė Jašiūnų dvaro istorija: Balinskiai ir Sniadeckiai“, *Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*, sudarytoja Aurelija Arlauskienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 12–85. ISBN 978-609-459-599-8.
20. „Dvaras kaip „archyvas“: bajorija ir Lietuvos istorijos tyrimai (XIX a. 4–7 d.)“, *Metai*, 2016, Nr. 10, p.133–142. ISSN 0134-3211.

Mastianica, O.

21. XIX amžiaus visuomenės profesionalizacijos ir socialinės sąveikos problemos Vakarų Europos istoriografijoje. *Lituanistica*, 2013. T. 59 Nr.1(91), p. 24–33. ISSN 0235-716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
22. Lietuvos visuomenės profesionalėjimo kryptys (pagal 1897 m. Rusijos imperijos visuotinį gyventojų surašymą), *Lituanistica*, 2014, T. 60, nr. 4 (98), p. 225–237. ISSN 0235–716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica.
23. Профессия и ремесло: трансформация понятий и их применение в описании изменений социальной структуры общества XIX века, *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku*: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте, Vilnius: LII leidykla, 2015, с. 384–400. ISBN 978-609-8183-05-4.
24. Apie pirmąsias mokytojas. Pedagogių rengimo pradžia Lietuvoje, *Kintančios Lietuvos visuomenė: struktūros, veikėjai, idėjos*. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas prof. habil. dr. Tamaros Bairašauskaitės 65-mečio sukakčiai, sud. O. Mastianica, V. Pugačiauskas, V. Žaltauskaitė, Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 320–331. ISBN 978-609-8183-02-3.
25. Profesinis lavinimas Lietuvoje XX a. pradžioje: tarp visuomenės poreikių ir žmogaus galimybių, *Istorija*, 2016, t. 101/1, p. 48–69. ISSN 1392-0456; EISSN 2029-7181. http://www.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=540&Itemid=504

Prašmantaitė, A.

26. Archyviniai šaltiniai XIX a. Lietuvos katalikų dvasininkijos socialinės raidos tyrimams: tarnybos lapai. *LKMA Metraštinis*, t. 37, Vilnius, 2013, p. 57–79. ISSN 1392-0502. www.lkma.lt
27. Prałaci kapituły katedry wileńskiej w pierwszej połowie XIX wieku, *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku*: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте, Vilnius: LII leidykla, 2015, с. 87–103. ISBN 978-609-8183-05-4.

28. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos laikinieji koadjutoriai XIX a.: genezė, raidos bruožai, personalijos, *Bažnyčios istorijos studijos*, t. 8, Vilnius, 2016, p. 113–143. ISSN 1392-0502. <http://www.lkma.lt/?id=108>
29. Wileńska kapituła katedralna – szkice kontekstu prawnego obsady stanowisk kapitulnych w XIX w., *Między Klio a Themis*. Księga dedykowana profesorowi Jackowi Sobczakowi, redakcja naukowa Janusz W. Adamowski, Tadeusz Wallas, Ksenia Kakareko, Warszawa-Poznań, 2016, s. 795–808. ISBN 978-83-64447-80-8.
30. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos organizacijos ir struktūros raidos bruožai XIX a., *Soter*, nr. 60 (88), Kaunas, 2016, p. 41–55. ISSN 1392-7450. <https://ejournals.vdu.lt/index.php/soter>
31. Vilniaus (arki)katedros kapitulos narių insignijos: distinktorijų raidos štrichai, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2015, t. 2, Vilnius, 2016, p. 83–108. ISSN 0202-3342.

Sarcevičienė, J.

32. Valstiečių šeimos struktūra Europos istoriografijoje: tendencijos, tyrimai, perspektyvos, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos kraštovaizdis*, Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas prof. J. Kiaupienės 65-ečiui. Vilnius: LII leidykla: 2012, p. 685–717. ISBN 978-9955-847-59-5.
33. „Krikštas – tai ne gimimas, o laidotuvės – tai ne mirtis“: parapijų metrikų knygos istorinės demografijos ir šeimos tyrimų kontekste. *Ministri historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai LDK tyrimuose*, sud. Z. Kiaupa, J. Sarcevičienė. Vilnius, 2013, p. 451–472. ISBN 978-9955-847-70-0.
34. „Nie mogą ich świątobliwie wychowywać, jeśli owych nie gromią“: relacje rodziców i dzieci w piśmiennictwie XVIII wieku. *W kręgu rodziny epok dawnych. Dzieciństwo*, red. B. Popiołek. Warszawa, 2013, s. 397–414, ISBN 978-83-7181-817-2.
35. Tėvai, vaikai ir edukacija namuose XVIII a. II pusėje, *XVIII amžiaus studijos*, 2: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Valstybė. Kultūra. Edukacija*, sud. R. Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 148-171. ISBN 978-9955-847-94-6.
36. Cykle życia jednostki i rodziny: na przykładzie chłopów litewskich w XVIII wieku, *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku*: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте, Vilnius: LII leidykla, 2015, с. 49–66. ISBN 978-609-8183-05-4.

Sliesoriūnas, G.

37. The image of Lithuania in English Publications in the 17th Century, *Lithuanian Historical Studies*, 2011, vol. 16, Vilnius, 2012, p. 95–118. ISSN 1392-2343.
38. Sapiegų hegemonija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVII amžiaus pabaigoje, *Sapiegos, Kryžiai yra dorybės ženklas, o strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai*, Vilnius, 2012, p. 65–79, ISBN 978-609-8061-12-3.

39. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų Pacų nuostatos valstybės užsienio politikos klausimais XVII a. 6-8 dešimtmečiais“, *Chronicon Palatii Magnorum Ducum Lithuaniae/ Lietuvos didikų kunigaikščių rūmų kronika*, t. 2 (2011), Vilnius, 2012, p. 274–282. ISSN 2029–8943.
40. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų grupuotės ir rokošas po Augusto Stipriojo rinkimų (1697–1698), *Lietuva – Lenkija – Švedija: Europos dinastinės jungtys ir istoriniai-kultūriniai ryšiai / Lithuania – Poland – Sweden: European Dynastic Unions and Historical-Cultural Ties*, sud. E. Savišcevas, M. Uzorka, 2014, Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, p. 568–579; tas pats tekstas anglų kalba: *Magnate Groups and Rokosz (1697–1698) in the Grand Duchy of Lithuania after the Election of Augustus II the Strong*, ten pat, p. 580–591. ISSN 2351-7107; ISBN 978-609-8061-31-4.
41. Oginskių kova dėl lyderystės Lietuvos respublikonų judėjimui XVII a. pab.–XVIII a. pr., *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje. Kultūrinės veiklos pėdsakais*, t. 2, sud. R. Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 62–86. ISBN 978-609-8183-01-6.
42. Apogeu wojny domowej i wprowadzenie konfederackiej formy rządów w Wielkim Księstwie Litewskim (1700–1703), *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте*, Vilnius: LII leidykla, 2015, c. 122–136. ISBN 978-609-8183-05-4.
43. Збліжэнне Сапегаў і Радзивиляў у 1696–1697 г.г., Соймики часоў бескараляў, *Pod Sapiegaў, ARCHE пачатак*, 3 (148), 2016, c. 52–83. ISSN 1392-9682.
- Vilimas, D.**
44. Teisminės kultūros atspindžiai Kauno pavieto žemės teismuose XVI a. devintajame dešimtmetyje. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos kraštovaizdis*. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas prof. J. Kiaupienės 65-ečiui. Vilnius: LII leidykla, 2012. p. 503–524. ISBN 978-9955-847-59-5.
45. Žemės teismo knygų, išlikusių Baltarusijos Nacionaliniame istorijos archyve Minske, apžvalga iki 1600 m. (žemės teismo knygų kaip šaltinis tiriant bajorijos istoriją). *Lietuvos istorijos metraštinis. 2012 metai, 1*. Vilnius, 2013, p.165–176. ISSN 0202-3342.
46. Bajorai Upytės pavieto teisme pagal žemės teismo knygas (paskutinysis XVI a. dešimtmetis). *Lituanistica*. 2013. T. 59 (2013), Nr. 1(91), p. 1–8. ISSN 0235-716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
47. Žemaičių bajorai žemės teisme XVI a. pabaigoje (trumpa buvusių ir esamų Žemaitijos žemės teismo knygų apžvalga). *Lituanistica*. 2013. T.59. Nr. 4(94), p. 218– 230. ISSN 0235-716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
48. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavietų žemės teismų darbo pobūdis (XVI a. pabaiga). *Žemaitijos atvejis, Acta Humanitarica Universtatis Saulensis*. T.19 (2014), p.

35–44. ISSN 1822-7309. <http://www.su.lt/mokslas-ir-menas/mokslo-leidiniai/suml-acta-humanitarica-universitatis-saulensis?format=pdf>

49. Bajorai baltarusiškų LDK paviėtų žemės teismo knygoje (teisinis aspektas), *Lituanistica*. 2014, T. 60. Nr.1(95), p. 14–27. ISSN 0235–716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
50. Bajorai baltarusiškųjų LDK paviėtų žemės teismuose (socialinis aspektas), *Istorija*, 2014. T. 96, Nr. 4, p. 5–14. ISSN 1392-0456 ir E-ISSN 2029-7188 http://www.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=540&Itemid=504
51. Шляхта и торговля. Несколько эпизодов из книг Ковенского земского суда XVI века, *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku*: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте, Vilnius: LII leidykla, 2015, с. 258–273. ISBN 978-609-8183-05-4.
52. Bajorų luomo santykis su kitomis socialinėmis grupėmis pagal LDK žemės teismų knygas (Lietuvos totoriai), *Lituanistica*, 2016, T.62, nr. 1(103), p. 1–11. ISSN 0235–716X. www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica
53. Žemaitija. Dešimtieji Žygimanto Vazos valdymo metai (žemės teismo darbas ir kasdienybė), *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos atodangos. Profesoriaus Mečislovo Jučo 90-ėčio jubiliejui skirtas mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2016, p. 415–427. ISSN 2351-7107, ISBN 978-609-8061-41-3.
- Žaltauskaitė, V.**
54. Имперская власть и Римско-католические духовные семинарии после 1863 г., *Ab Imperio*, 4, 2012, с. 157–180. ISSN 2166-4072.
55. [kartu su Žiūrienė, R.] Concerning a Flowery Tablecloth and the Computer Analysis of a Nineteenth-Century Photographic Image, *Limes: Borderland Studies*, Volume 6, Issue1, 2013, p. 64–84. ISSN 2029-7475 (Print); ISSN 2029-7483 (Online).
56. Pasaulietinių dalykų – rusų kalbos, literatūros, tėvynės istorijos ir geografijos – mokymas dvasininkų rengimo įstaigose (XIX amžiaus antroji pusė), *Archivum Lithuanicum* 15, 2013, p. 257–294. ISSN 1392-737 X. http://www.lki.lt/LKI_LT/index.php?option=com_content&view=article&id=797
57. Romos katalikų dvasininkų mobilumas ir jo kontrolė Žemaičių (Telšių) ir Vilniaus vyskupijose (po 1863–1864 m. sukilimo iki XX a. pradžios), *Lietuvos istorijos metraštis 2013/2*, Vilnius: LII, 2014, p. 117–141. ISSN 0202-3342.
58. „Matyti mane kunigu“. Katalikų dvasininko karjera: motyvai pasirinkti ir galimybes realizuoti XIX a. antroje pusėje, *LKMA Metraštis*, XXXVIII, Vilnius: LKMA, 2014, p. 87–101. ISSN1392-0502.

59. Elementy dyscypliny duchowości jezuickiej w regułach instytucji wychowujących duchownych w XIX wieku (Wilno – Petersburg, Wornie – Kowno), *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum“ (1565–2015)*, red. A. Kopiczko, P. Rabczyński, Olsztyn, 2015, s. 329–341. ISBN 978-83-938820-3-8.
60. Romos katalikų dvasininkų socialinis mobilumas (po 1863–1864 m. sukilimo iki XX a. pradžios), *LIM 2014/2*, Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 97–124. ISSN 0202-3342.
61. Mokytojo tarnyba Romos katalikų dvasinėse seminarijose, *Kintančios Lietuvos visuomenė: struktūros, veikėjai, idėjos*, Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas prof. habil. dr. Tamaros Bairašauskaitės 65-mečio sukakčiai, sud. O. Mastianica, V. Pugačiauskas, V. Žaltauskaitė, Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 310–319. ISBN 978-609-8183-02-3.
62. Контроль над мобильностью римско-католического духовенства в Самогитской (Тельшевской) и Виленской епархиях (после восстания 1863–1864 гг. до начала XX в.), *Социальные группы и их влияние на развитие общества в XVI–XIX веках = Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX wieku*: сборник научных статей подготовлен на основе докладов участников международной конференции, состоявшейся в Институте истории Литвы 8–9 октября 2014 г., составитель Т. Байрашаускайте, Vilnius: LII leidykla, 2015, с. 258–273. ISBN 978-609-8183-05-4.
63. *Litvomanų kartos gimimas: sociokultūrinės laikysenos formavimo(si) erdvė Žemaičių (Telšių) seminarijoje Kaune*, *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos 4*, sud. V. Meiliūnaitė, V. Ragaišienė, Vilnius, 2015, p. 41–84. ISBN 978-609-411-163-1.

III. Šaltinių publikacijos

64. Stanislovas Moravskis, *Nuo Merkinės iki Kauno, t. 2: Broliai bajorai*, Parengė Reda Griškaitė, Vilnius, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016, 583 p. ISBN 978-609-447-196-4.

IV. Recenzijos

65. **Žaltauskaitė, V.** [rec.:] Пол Верт, *Православие, инославие, иноверие: очерки по истории религиозного разнообразия Российской империи*, Москва: Новое литературное обозрение, 2012; 280 с. *Lithuanian Historical Studies* 17, 2012, Vilnius, 2013, p. 224–227. ISSN 1392-2343.

5. REZULTATŲ SKLAIDA

Pateikiamas vykdant Programą naudotų jos rezultatų viešinimo ir populiarinimo priemonių sąrašas (tai, kas nepateikta dalyje „Publikuoti mokslinių tyrimų rezultatai“). Pateikiami tikslūs sklaidos priemonių bibliografiniai ar kitokie duomenys (pvz., konferencijos pavadinimas, pobūdis – tarptautinė, Lietuvos, mokslinė, populiarinimo ar kt. – vieta, laikas, dalyvių skaičius ir kt.).

Programos vykdytojai tyrimų rezultatus viešino tarptautinėse ir respublikinėse konferencijose, seminaruose, III Lietuvos istorikų suvažiavime, mokslo populiarinimo straipsniuose, TV ir radijo laidose, parodose ir viešose paskaitose, 2014 m. surengė tarptautinę mokslinę konferenciją specialiai programos rezultatams viešinti, o vėliau pranešimų joje pagrindu išleido straipsnių

rinkinį.

I. Mokslinės konferencijos:

Bairašauskaitė, T.

1. Tarptautinė mokslinė konferencija „Aktualios Lietuvos istorijos ir kultūros problemos akademiniam diskurse: Lietuvos ir Lenkijos mokslininkų interpretacijos“, Vilnius, 2013 m. gegužės 9–11 d., LEU, LII, Varmijos Mozūrų universitetas Olštyne, 32 dalyviai, pranešimas „Rusifikacija ir Vakarų gubernijų bajorų žemvaldžių santykis su žeme XIX a. II pusėje“.
2. Tarptautinė mokslinė konferencija „Tiurkų istorija ir kultūra Lietuvoje“, Vilnius, gegužės 29–31 d., VU IF Kultūrinių bendrijų studijų centras, VU FF Turkų kalbos centras, 34 dalyviai, pranešimas „Totorių žemėvalda Vilniaus gubernijoje XIX a. II pusėje – XX a. pr.“
3. Tarptautinė mokslinė konferencija „Szlachta i ziemiaństwo na pograniczach kulturowych dawnei Rzeczypospolitej od XVI do XX wieku“, Ciechanowiec (Lenkija), 2014 m. gegužės 8–9 d., Polskie Towarzystwo Historyczne, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 18 dalyvių, pranešimas „Polemika z mitem o obronie ziemi przez „ziemiaństwo kresowe” w drugiej połowie XIX wieku“.
4. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI – XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Во имя спасения дворянского сословия – создание родовых кланов в конце XIX – начале XX века“.
5. Tarptautinė mokslinė konferencija „Rola i miejsce dziewiętnastowiecznych pamiętników i listów w badaniach historycznych i literackich“, Kielce-Podzamcze-Chęciny, 2016 m. birželio 9–10 d., Jano Kochanowskio universitetas Kielcuose, 42 dalyviai, pranešimas: „Kobieta samotna: pamiętnik i korespondencja Kazimiery Białozorówny-Tańskiej z lat 70-80 XIX wieku“.

Griškaitė, R.

6. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI – XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Интеллектуальные устремления литовского помещного дворянства в первой половине XIX в.: историографический контекст и новые аспекты исследования“.
7. Tarptautinė konferencija „Rapolas Slizienis – tiltas tarp paribio tautų“, Vilnius, 2016m. rugsėjo 8 d., Europos parkas ir Liubavo dvaro muziejus LIUBAVAS, pranešimas „Trys dvarininko Rapolo Slizienio gyvenimo kontekstai“.

Mastianica, O.

8. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI – XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Профессионализация как аналитическая категория исследования изменений социальной структуры общества в XIX веке“.

Prašmantaitė, A.

9. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI – XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Grupa prałatów katedry Biskupstwa Wileńskiego w pierwszej połowie XIX wieku“.
10. „Vilniaus (arki)katedros kapitulos narių distinktorijai: tarp sacrum ir profanum“ Tarptautinė konferencija „Abiejų Tautų sostinių katedros. Krokuvos ir Vilniaus vyskupiškiosios bažnyčios“, Vilnius, 2016 m. spalio 12–14 d., Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai ir Vavelio karališkoji pilis, 34 dalyviai, pranešimas „Vilniaus (arki)katedros kapitulos narių distinktorijai: tarp sacrum ir profanum“.

Sarcevičienė, J.

11. Tarptautinė XII mokslinė konferencija „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII amžiuje: valstybė, kultūra, edukacija. Skiriama 240-osioms Edukacinės komisijos įsteigimo metinėms“ Vilnius, 2013 m. spalio 10–11 d., LII, VDU, 22 dalyviai, pranešimas „Tėvai, vaikai ir edukacija namuose XVIII a. II pusėje“.
12. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI – XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Жизненный цикл семьи и индивида в Европе XVIII в.: на примере литовских крестьян“.
13. Sarcevičienė, J. XXII folkloro konferencija „Šeima lietuvių kultūroje“, skirta Lietuvių tautosakos archyvo, 1935 m. įkurto Kaune ir šiuo metu saugomo LLTI, 80-mečiui, Vilnius, 2015 m. spalio 22–23 d., LLTI, 16 dalyvių, pranešimas „Meilė ir draugystė XVII a. šeimoje“, http://www.llti.lt/failai/XXII%20folkloro%20konf_programa1.pdf

Sliesoriūnas, G.

14. Tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuva – Lenkija – Švedija : Europos dinastinės jungtys ir istoriniai kultūriniai ryšiai“, Vilnius, 2012 m. spalio 4–5 d., Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, LII, VU, 21 dalyvis, pranešimas „Augusto Stipriojo elekcija ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė“ http://www.valdovurumai.lt/lankytojams/renginiai/tarptautine-moksline-konferencija-lietuva-lenkija-svedija-europos-dinastines-jungtys-ir-istoriniai-kulturiniai-ryšiai#.UO_WmKxlghM
15. IX tarptautinė mokslinė konferencija „Kunigaikščių Oginskių politinė, kultūrinė veikla: praeities refleksijos, ateities perspektyvos“, Vilnius, 2013 m. spalio 18 d., LEU, Rietavo Oginskių kultūros istorijos centras etc., 10 dalyvių, pranešimas „Grigalius Oginskis ir politinio konflikto Lietuvoje peraugimas į Vidaus karą XVII a. pab.“
16. Tarptautinė mokslinė konferencija „Kunigaikščių Oginskių kultūrinės, politinės veiklos pėdsakai: praeities refleksijos, ateities perspektyvos“, Kaunas, 2014 m. spalio 3 d., Mykolo Žilinsko dailės galerija, 12 dalyvių, pranešimas „Oginskių kova dėl lyderystės Lietuvos respublikonų (antisapieginiam) judėjimui XVII a. pab. – XVIII a. pr.“

http://www.ciurlionis.lt/index.php?mact=Calendar,cntnt01,default,0&cntnt01event_id=678&cntnt01display=event&cntnt01lang=lt_LT&cntnt01returnid=112

17. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI–XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Apogėum wojny domowej i wprowadzenie konfederackiej formy rządów w WKL (1700–1701)“.
18. Tarptautinė mokslinė konferencija „Kunigaikščiai Radvilos. Garsiausia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų giminė“, Vilnius, 2015 m. lapkričio 12–14 d., Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 18 dalyvių, pranešimas „Ginčai dėl Biržų Radvilų valdų palikimo ir archyvo (XVII a. pab.–XVIII a. pr.)“.
http://media.valdovurumai.lt/m/files/Radvilu%20konferencijos%20programa_NAUJA.pdf
19. Tarptautinė mokslinė konferencija „Wokół układu kiejdańskiego 1655 roku. Rzeczpospolita Obojga Narodów w dobie potopu“, Čenstakava (Lenkija), 2015 m. gruodžio 3–6 d., Stowarzyszenie Potomków Sejmu Wielkiego, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN, Instytut Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Klasztor OO. Paulinów na Jasnej Górze, 33 dalyviai, pranešimas „1655 m. Kėdainių sutarties vertinimai lietuvių istoriografijoje“.
<http://www.ihpan.edu.pl/attachments/article/1882/Kiejdany-zaproszenie.pdf>

Vilimas, D.

20. Tarptautinė mokslinė konferencija „Aktualios Lietuvos istorijos ir kultūros problemos akademiniam diskurse: Lietuvos ir Lenkijos mokslininkų interpretacijos“, Vilnius, 2013 m. gegužės 9–11 d., LEU, LII, Varmijos Mozūrų universitetas Olštynė, 32 dalyviai, pranešimas „Bajoriškos kultūros sklaida LDK žemės teismuose (XVI a. pab.)“.
21. III Lietuvos istorikų suvažiavimas „Nuo politinės istorijos prie istorijos politikos“, Šiauliai, 2013 m. rugsėjo 26–29 d., LII, Lietuvos nacionalinis istorikų komitetas, ŠU, 66 dalyviai, pranešimas „LDK pavietų žemės teismų darbo pobūdis“.
22. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI–XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Шляхта и торговля. Несколько эпизодов из книг земского суда XVI века“.
23. Tarptautinė mokslinė konferencija „W kręgu lokalnych spraw i problemów. Życie polityczne prowincji szlacheckiej w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim w XVI–XVIII w. – różnice i podobieństwa“, Varšuva, 2015 m. birželio 9–10 d., Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN, LII, Baltarusijos nacionalinės mokslo akademijos istorijos institutas, 18 dalyvių, pranešimas „Codzienność sądu ziemskiego kowieńskiego (ostatnia dekada XVI wieku)“, http://www.istorija.lt/wp-content/uploads/2015/06/Konferencijos_programa_2015_06_9-10d.pdf
24. II konferencija polsko-litewska w Krakowie „Parlamentaryzm Korony i Litwy (XV–XVIII wiek)“, Krokava, 2015 m. spalio 23–24 d., 20 dalyvių, Polska Akademia Umiejętności, LII, pranešimas „Klany rodzinne w sądach ziemskich WKL (koniec XVI–połowa XVII w.)“, http://pau.krakow.pl/zaproszenia/2015/23_24_X_2015_Parlamentaryzm_zapr.pdf

25. Vilniuje 2016 VI 10 d. Tarptautinė mokslinė konferencija „Lokalinės istorijos problemos: miestas, dvaras, kaimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Lenkijos Karalystėje XVI-XVIII a.“, Vilnius, 2016 m. birželio 9–10 d., LII, 23 dalyviai, pranešimas „Kauno žemės teismo kasdienybė Liublino unijos išvakarėse“.

Žaltauskaitė V.

26. Tarptautinė mokslinė konferencija „Maironis ir jo epocha, skirta 1500osioms Maironio metinėms“, Vilnius-Kaunas, 2012 m. lapkričio 15–16 d., Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas ir VDU Lietuvių literatūros katedra, 42 dalyviai, pranešimas „Maculewiczius. Maironis. Mačiulis. Socialinis Romos katalikų dvasininko portretas XIX a. pab. – XX a. pr. Lietuvoje“, Pranešimo tezės paskelbtos: *Maironis ir jo epocha. Pranešimų anotacijos ir tezės, 2012 m. lapkričio 15–16 d.* Vilnius–Kaunas, 2012, p. 37.

27. Tarptautinė konferencija „Ugdymas kultūros ir žmogaus raidos kryžkelėse: Meilės Lukšienės pedagoginio palikimo įžvalgos praeičiai, dabarčiai, ateičiai“ (Konferencija valstybinės programos „100-osios Meilės Lukšienės gimimo metinės – UNESCO minima sukaktis“ renginys), Vilnius, 2013 m. balandžio 25–26 d., 69 dalyviai, pranešimas „Apie ‘moraliskai sunki’ tarnybą arba pasaulietinių dalykų mokytoją Romos katalikų dvasinėse seminaruose (XIX a. II pusė–XX a. pradžia)“.

28. Mokslinė konferencija „Kalbiniai Antano Baranausko skaitymai: stereotipai ir XXI amžiaus įžvalgos“, Vilnius, 2013 m. gegužės 15 d., LKI ir VLKK, 14 dalyvių, pranešimas „Sociokultūrinė Romos katalikų dvasininko Antano Baranausko viešosios veiklos aplinka (XIX a. II pusė)“.

29. Tarptautinė mokslinė konferencija „1863–1864 m. sukilimas ir jo vieta Vidurio ir Rytų Europos tautų kolektyvinėje atmintyje“, Vilnius, 2013 m. rugsėjo 11–14 d., LII, 24 dalyviai, pranešimas „Rusų kalba seminaruose. Korektūros po sukilimo“.

30. Tarpdalykinė konferencija „Vaizdo kontrolė“ (LKTI), Vilnius, 2013 m. spalio 24–25 d., LKTI, 16 dalyvių, pranešimas „Apie fotografuoti mėgusį dvasininką ir vyskupo atvaizdo funkcionavimą XIX a. pabaigos Lietuvos kontekste. (Vilniaus vyskupo Karolio Hrynevickio atvejis)“.

31. III Lietuvos istorikų suvažiavimas „Nuo politinės istorijos prie istorijos politikos“, Šiauliai, 2013 m. rugsėjo 26–29 d., LII, Lietuvos nacionalinis istorikų komitetas, ŠU, 66 dalyviai, pranešimas „Apie Romos katalikų dvasininkų luomą Rusijos imperijoje XIX a. II pusėje“.

32. Tarptautinė XII mokslinė konferencija „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII amžiuje: valstybė, kultūra, edukacija. Skiriama 240-osioms Edukacinės komisijos įsteigimo metinėms“, Vilnius, 2013 m. spalio 10–11 d., LII, VDU, 22 dalyviai, pranešimas „Romos katalikų dvasininkų ugdymo pokyčiai fiksuojami regulose (XVIII a. pabaiga – XIX a.)“.

33. Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI – XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., LII, 22 dalyviai, pranešimas „Мобильность римско-католического духовенства и ее контролирование в

Самогитской Тельшевской) и Виленской епархиях (после восстания 1863–1864 гг. – до начала XX века)“.

34. Mokslo kongresas „Cor dioecesis. 450 lat Warمیńskiego Seminarium Duchownego „Hosianum“ (1565–2015)“, Olštynas (Lenkija), 2015 m. lapkričio 19–21 d., Wyższe Seminarium Duchowne Metropolii Warمیńskiej „Hosianum“, 30 dalyvių, pranešimas „Elementy dyscypliny duchowości jezuickiej w regułach instytucji wychowujących duchownych w XIX wieku (Wilno – Petersburg, Wornie – Kowno) .
<http://hosianum.edu.pl/kongres/program.pdf>

II. Seminarai

35. **Griškaitė, R.** Akademinis seminaras „Literatūros salos XI“ (Vilniaus universitetas), Jašiūnų dvaro sodybos rūmai, Jašiūnai, Šalčininkų rajono savivaldybė, 2016 m. liepos 7 d., paskaita „Dvaras kaip „archyvas“: bajorija ir Lietuvos istorijos tyrimai (XIX a. 4–7 d.)“.
36. **Sarcevičienė, J.** Prigimtines kultūros seminaras IX „Bendrystė: prigimtis, pavidalai, galia“, Rumšiškės, 2015 m. birželio 26–29 d., Prigimtines kultūros institutas, 22 dalyviai, pranešimas „Lietuvos valstiečių šeima tarp Rytų ir Vakarų: modeliai, struktūros, kontekstai“. <http://prigimtaine.lt/lt/seminarai/ix-seminaras/programa/>

Žaltauskaitė, V. :

37. Seminaras „Literatūros salos VII.“ Jurbarko raj., Seredžiaus sen., 2012 m. liepos 25–27 d., LLTI, 22 dalyviai, pranešimas „Akademinė XIX a. pabaigos – XX a. pradžios kasdienybė (Imperiškoji Romos katalikų dvasinė akademija Sankt Peterburge)“.
38. Seminaras „Užuovėjos“, Nida, 2012 m. rugsėjo 13–16 d., LKI, 19 dalyvių, pranešimas „Lietuvių kalba Romos katalikų dvasininko kasdienybėje XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje“, tezės paskelbtos: *Užuovėjos: apie kalbą ir kitas baimes*. Pranešimų tezės, 2012 m. rugsėjo 13–16 d., Nida, Vilnius, 2012, p. 13–14.
39. Ilgalaikės programos „Vilniaus istorija. Tyrimai“ seminaras „Religinis gyvenimas Vilniuje“, Vilnius, 2014 m. lapkričio 25 d., LII, pranešimas „Romos katalikų religinis gyvenimas/religingumas XIX amžiaus Vilniuje. Keletas epizodų, rodančių jų raišką ir reglamentavimą“.

III. Mokslo populiarinimas:

Griškaitė, R.

40. Kasmetinė populiarinimo konferencija „Stanislovo Moravskio skaitymai“. Nemajūnai, 2012 m. liepos 21 d., konferencijos organizatoriai: Lietuvos istorijos institutas, Birštono savivaldybė, Birštono viešoji biblioteka, laikraščio Gyvenimas redakcija, Nemuno kilpų regioninio parko direkcija), 3 pranešėjai, pranešimas „Stanislovo Moravskio kūrybos sklaida: minint dešimtąsias Jundeliškių skaitymų metines“.
41. [kartu su Cicėniene R.] LMAVB surengė albumų paroda „Noriu būti Tavo knygoje...“

XVII–XXI a. atminimų albumai iš Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rinkinių“. Paroda atidaryta 2013 m. balandžio 11 d.. Ekskursijos visuomenei po šią parodą (2013-04-25; 2013-05-02; 2013-05-09).

42. Pasakojimai apie Lietuvoje saugomus atminimų albumus radijo laidoje „Gyvoji istorija“ (LRT, 2013-04-19) ir radijo laidoje „Russkojie radijo“ (LRT, 2013-04-21).
43. „Stanislovo Moravskio skaitymai“, Nemajūnai, 2014 m. liepos 18 d., Birštono viešoji biblioteka, laikraščio „Gyvenimas“ redakcija, pasisakymas.
44. Radijo paskaita „Ir gėlės turi savo istoriją“ (iš Lietuvos dvarų kultūros istorijos). LRT, 2014 m. rugsėjo 2 d., kartojimas rugsėjo 6 d.
45. Radijo dokumentikos laida, skirtą Rytų Lietuvos istorijai ir dabarčiai, LRT, 2014 m. gruodžio 23 d.
46. Radijo laida „Ką man skaityti“; 2015 m. sausio 15 d., LRT, Konstantino Tiškevičiaus knygos „Neris ir jos krantai“ antros laidos (Vilnius: Mintis, 2013) lietuvių kalba pristatymas.
47. Knygos „*Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*“ (Vilnius, 2016) pristatymas. Jašiūnų dvaro sodybos rūmai, Jašiūnai, Šalčininkų rajono savivaldybė, 2016 m. vasario 14 d.
48. Knygos „*Jašiūnų dvaras – kultūros židinys*“ (Vilnius, 2016) pristatymas. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka (Vilnius), 2016 m. kovo 17 d.
49. Interviu žurnalui „*Legendos*“ (straipsnis „Atsiskyrėlis ir jo jurginai“, parengė Irma Laužikaitė), 2016, Nr. 3 (26), p. 94–99.
50. Knygos Stanislovas Moravskis, *Nuo Merkinės iki Kauno, t. 2: Broliai bajorai* (Vilnius, 2016) pristatymas, Birštono kultūros centras (Birštonas, Birštono savivaldybė), 2016 m. spalio 30 d.
51. Radijo laida apie Mykolą Balinskį, laida „Istorija gyvai“; Žinių radijas, 2016 m. rugpjūčio 6 d.
52. Televizijos laida apie Mykolą Balinskį (iš ciklo „Pamiršti vardai“), Balticum TV, INIT TV ir Šiaulių TV <https://www.youtube.com/watch?v=U60xGp9vTy4>, 2016 m. gruodžio 17, 18 d.

Mastianica, O.

53. Amatų ir namų ūkio mokyklos XIX amžiuje, *Prie stalo visa Lietuva. Mityba ir maisto kultūra nuo seniausiųjų laikų iki šių dienų*, Kaunas: Terra Publica, 2015, p. 108–112, ISBN 978-609-8090-89-5.
54. Straipsniai: Žydų mergaičių mokyklos Vilniuje XIX amžiuje; Žydų mergaičių mokyklos Vilniuje 1905–1914 m.; Žydų mergaičių pradinės mokyklos ir vakariniai moterų kursai, *Virtualusis Vilniaus muziejus, Žydų kultūros ir informacijos centras*, <http://www.jewishcenter.lt/vvm/new-page/>

55. Vieša paskaita „Žydžių išsilavinimas Vilniuje XX a. pradžioje“, 2015 m. sausio 25 d., Vilniaus valstybinis Gaono muziejus.
56. Parodos „Žydų mergaičių mokyklų baigimo atestatai (XX a. pradžia)“ rengėja, paroda atidaryta 2015 m. spalio 19 d. Žydų kultūros ir informacijos centre.
57. Parodos „Žydų mergaičių mokyklų baigimo atestatai (XX a. pradžia). „Nojaus Funtio progimnazija“ rengėja, paroda atidaryta 2015 m. lapkričio 11 d. Žydų kultūros ir informacijos centre.
58. Informacija apie ilgalaikės programos konferenciją „Grupy społeczne i ich wpływ na rozwój społeczeństwa w XVI–XIX w.“, *Biuletyn Historii Pogranicza*, nr 14, 2014, nr. 14, s. 122–124. ISSN 1641-0033 [vėluojanti, 2014 m. ataskaitoje nepateikta].
59. Dalyvavo mokslo populiarinimo laidoje „Istorijos detektyvai“, 2015 m. lapkričio 11 d. ir gruodžio 20 d., LRT televizija, <http://www.lrt.lt/mediateka/irasai#/program/1889/limit/16>

Sliesoriūnas, G.

60. LDK istorija: Švedijos karaliaus Karolio XII kerštas Darsūniškio miesteliui 1702 metais. Publikacija leidinyje „15 min.“. Elektroninė versija – 2013 liepos 23d. <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/istorija/ldk-istorija-svedijos-karaliaus-karloio-xii-kerstas-darsuniskio-miesteliui-1702-metais-582-355897#ixzz2n4pzhhiq>
61. Dalyvavo apskrito stalo diskusijoje „Seimo institucijos tradicija. I. Parlamento formavimasis ir įtaka Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politikoje, Vilnius, Seimo rūmai, 2014 m. gegužės 6 d. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2443&p_k=1&p_d=147200
62. Dalyvavo mokslo populiarinimo laidoje „Istorijos detektyvai“, 2015 m. lapkričio 1 d. LRT televizija, <http://www.lrt.lt/mediateka/irasai#/program/1889/limit/16>
63. **Žaltauskaitė, V.**, Informacija apie tarptautinę konferenciją: Tarptautinė mokslinė konferencija „Socialinės grupės ir jų poveikis visuomenės raidai XVI–XIX a.“ Vilnius, 2014 m. spalio 8–9 d., *Lietuvos istorijos metraštis, 2014/2*, Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 226–230, ISSN 0202-3342.

6. PROGRAMOS VYKDYMO REZULTATŲ ĮVERTINIMAS (IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI)

Pateikiamas Programos vykdytojų atliktas Programos rezultatų įvertinimas (įsivertinimas), kuriame aptariama Programos ir vykdytų mokslinių tyrimų reikšmė, kokią įtaką ir poveikį Programa turi tolesnių mokslinių tyrimų plėtotei, aptariamas Programos indėlis sprendžiant Lietuvos valstybei ir (ar) visuomenei aktualią (-as) problemą(-as) (ūkio, socialinę, kultūros) ar kitokias problemas bei kaip buvo panaudotos Programos viešinimo galimybės, sklaida ir pristatymas visuomenei. Pateikiamos išvados ir apibendrinimai.

Per penkerius metus buvo ištirti mažiausiai tyrinėti arba visai netyrinėti Lietuvos visuomenės raidos XVI–XIX a. aspektai. Šiuo laikotarpiu pastebimai kito labiausiai privilegijuotos visuomenės grupės – bajorų luomo situacija ir istorinis vaidmuo. LDK pavietų žemės teismų knygų analizė parodė užtikrintą luomo funkcionavimą lokaliame lygmenyje, susiformavusius teisinius ir socialinius santykius, aukštą teisinę kultūrą. Po bajorų seimelių

pavičių žemės teismai buvo pagrindinė lokalinės bajorijos susitikimų ir komunikavimo vieta. Čia bajorija ne tik tvarkė asmeninius (turtinius, teisminius) reikalus, bet bendravo, dalijosi informacija, teisine patirtimi, konstravo santykius su kitomis visuomenės grupėmis.

Didikų grupės vaidmenį gilinant LDK valstybės raidos problemas XVII ir XVIII sandūroje atskleidė didikų grupuočių kovų analizė. Iki šiol šioms kovoms jų kulminacijos laikotarpyje nebuvo skirta nė viena monografija, o lietuviškoje istoriografijoje ši problematika beveik netyrinėta, nors tai buvo esminis – lūžio momentas – LDK istorinėje raidoje XVII–XVIII a., po kurio prasidėjo valstybės regresas ir suverenumo krizė. Atliktas tyrimas yra savalaikis ir ypač svarbus dar ir todėl, kad tirta problematika šiuo metu sulaukia vis didesnio dėmesio tarptautinėje istorikų bendruomenėje, ypač kaimyninėse šalyse. Plačiaja prasme tyrimo rezultatai yra svarbūs ugdant Lietuvos visuomenės istorinį brandumą ir savimone, skaudžios Lietuvos istorinės patirties pavyzdžiu parodo, kaip pavėluoti bandymai reformuoti valstybę ir kraštutinis politinių grupių radikalizmas gali sukelti tragiškus savo pasekmėmis konfliktus ir net pavojų valstybės suverenumui.

Bajorų luomo stipriausias reprezentantas XIX a. buvo specialiai mažai tyrinėti dvarininkai, t. y. kilmingųjų sluoksnis, disponuojantis materialiniais, ekonominiais ir kultūriniais ištekliais, kurie leido daryti įtaką visuomenės raidai praradus valstybingumą. Šiuo požiūriu ypatingą vaidmenį vaidino jau ne politinės (kaip LDK laikais), bet kultūrinės bajorų dvarininkų aspiracijos. Programos rėmuose buvo atliktas visiškai naujas tyrimas, atskleidžiantis *bajorų luomo išiprasminimą per kūrybą*. Iki šiol į kūrybines aspiracijas puoselėjančią bajoriją buvo žvelgiama nagrinėjant garsias asmenybes, palikusias ženklėnę pėdsaką mokslo ar kultūros istorijoje. Maža to, daugiausia dėmesio pelnę vyrai, bajorės moters kūrybiniai siekiai buvo palikti nuošalėje. Tyrėjus daugiau domino tik vadinamoji tikslinė (skirta viešumai – spaudai, viešiemis reginiam) kūryba, o kiti, rankraščiuose likę darbai atsidurdavo nuošalėje. Todėl bajoriškų kūrybinių centrų identifikavimas gerokai išplečia XIX a. Lietuvos istorijos vaizdą, deda kitus akcentus ir net keičia nusistovėjusį vadinamojo juodojo šimtmečio įvaizdį. Svarbu ir tai, kad šis tyrimas rodo ir ženklėnę kūrybines moters bajorės aspiracijas. Dvarų – ypač vadinamųjų intelektinių salų tyrimas – gaivina vietos bendruomenių istorinę atmintį, telkia šias bendruomenes kultūrinei veiklai. To pavyzdys – šių tyrimų sklaida ir aktualinimas (per konferencijas, literatūrinius skaitymus, knygų pristatymus) Jašiūnuose (Šalčininkų rajono savivaldybė), Jundeliškėse, Nemajūnuose ir Birštone (Birštono savivaldybė), Liubave (Vilniaus rajono savivaldybė), tyrimų sklaida žiniasklaidoje (per pasisakymus, viešas paskaitas radijo ir televizijos laidose, interviu kultūrinuose žurnaluose).

XIX a. antrojoje pusėje dvarininkus ištikusią politinę ir sociokultūrinę krizę geriausiai rodo žemėvaldos transformacija, vykusios represinėmis priemonėmis, naudojant tautinius ir socialinius instrumentus. 1863–1864 m. sukilimas bajorijos istorijoje buvo lūžinis momentas. Po sukilimo dvarininkai patyrė ne tik represijas – imperija pasikėsino ir į jų tautinės, kultūrinės ir egzistencinės stiprybės pamatą – dvarus ir žemę. Šiuo juoduoju laikotarpiu žemė buvo tapusi ne ekonominiu ekvivalentu, bet instrumentu kovoje dėl lyderystės. Bajorams jos reikėjo kaip laisvės ir tautiškumo salos, valstiečiams kaip savasties ir savarankiškumo įrodymo, o imperijai kaip lenkiškumo naikinimo ir rusiškumo diegimo įrankio.

Dvarų konfiskavimas, priverstinis jų pardavimas, draudimas „lenkui ir katalikui“ pirkti žemę savo krašte, žemės dalybos tarp dvaro ir kaimo, dvarų pardavimas už skolas keitė istoriškai susiklosčiusią tvarką. Naujaisiais dvarų ir žemės savininkais tapo žemesnieji visuomenės sluoksniai – pirkliai, miestiečiai, valstiečiai, rusų kilmės stambūs ir smulkūs valdininkai, karininkai ir pan. XIX a. antrojoje pusėje prasidėjęs kilminių bajorų dvarininkų galios smukimas vyko ne dėl bendrų modernizacijos tendencijų, bet buvo konfliktinis ir priverstinis, iškraipęs visuomenės socialinę raidą, gilinęs tautines ir socialines įtampas. Šis tyrimas pateikė naujas ir netikėtas versijas iki šiol aktualiam klausimui, kodėl bajorija atsiribojo nuo tautinės Lietuvos valstybės projekto.

Tema, metodologija ir panaudotų duomenų apimtimi Lietuvos istoriografijoje visiškai naujas yra istorinis demografinis tyrimas, išryškinęs skirtingus Lietuvos ir Baltarusijos valstiečio šeimos/ namų ūkio modelius. Remiantis inventorių duomenimis apie Šiaulių ir Bresto/Kobrinio ekonomijų valstiečių namų ūkių struktūras paaiškėjo, kad Šiaulių ekonomijoje vyravo branduolio šeima, susidedanti iš tėvų ir vaikų (apie 55 proc.). Išplėstinės šeimos, kuriose gyveno vienas iš sutuoktinių tėvų ar kiti giminaičiai, nesukūrę šeimų, sudarė 35 proc. visų namų ūkių. Sudėtinės šeimos, kuriose gyveno dvi sutuoktinių poros tesudarė apie 10 proc. Tuo tarpu Bresto/Kobrinio ekonomijoje vyravo išplėstinė šeimos struktūra – su įvairiais giminaičiais gyveno apie 45 proc. šeimų. Branduolio ir sudėtinių šeimų skaičius buvo apylygis – atitinkamai po 27 ir 28 proc. Tačiau namų ūkio dydis abejose ekonomijose buvo panašus dėl namų ūkyje gyvenusių samdinių, o Bresto/Kobrinio ekonomijoje – ir dėl giminaičių. Palyginus tyrimo rezultatus su Europos istoriografijoje skelbiamais duomenimis, galima teigti, kad etninėje Lietuvoje vyravęs šeimos/namų ūkio modelis buvo artimesnis dominavusiam Vakarų Europoje. O rusėniškose teritorijose dominavo vadinamasis Rytų namų ūkio modelis. Santuokinio amžiaus ir individo gyvenimo ciklo rekonstrukcija taip pat rodo panašias tendencijas. Tyrimas yra reikšmingas tuo, kad leido apčiuopti LDK demografinio vystymosi tendencijas. Ateityje sulaukus XVIII ir XIX a. demografinius duomenis analizuojančių tyrimų, bus galima rekonstruoti stambiausios Lietuvos gyventojų grupės demografinės raidos modelį naujaisiais laikais.

Netradiciškai tyrinėtas Vilniaus ir Žemaičių (Telšių) vyskupijos dvasininkų luomas. Siekta išsiaiškinti šio luomo kaip atskiro socialinio sluoksnio raidą. Aukštosios dvasininkijos grupė pirmą kartą tyrinėta per Vilniaus katedros kapitulos struktūros, sudėties pokyčius, patikslinant pareigybių sąrašą ir aukštųjų dvasininkų skaičių, o prozopografijos metodas leido visapusiškai išnagrinėti aukštųjų dvasininkų kilmę, bažnytinės karjeros specifiką. Šis tyrimas leido užčiuopti luominės struktūros irimo požymius katalikų dvasininkijoje ir su tuo susieti pokyčius Katalikų bažnyčioje XIX a. pirmojoje pusėje. Tuo tarpu Romos katalikų dvasininkijos tyrimai seminarijose ir parapijų lygmenyje, jos socialinio mobilumą XIX a. antrojoje pusėje analizė parodė, kad tai buvo mažiausiai modernėjimo tendencijų paveikta visuomenės grupė. Jos raidą, socialinį mobilumą akylai kontroliavo imperinė valdžia, kurios politika stipriai veikė Romos katalikų dvasininkų socialinę elgseną. XIX a. visuomenės modernėjimo, luominės socialinės struktūros irimo požymių ieškota tiriant atskirų gyventojų grupių profesionalizaciją. Buvo padaryta išvada, kad profesinis išsilavinimas integravo įvairias socialines grupes, skatino socialinį aktyvumą ir naujus socialinius santykius, keitė individualią tapatybę.

Apibendrinant atliktus tyrimus galima padaryti išvadą, kad jie rodo itin savitą ir daugialypę Lietuvos visuomenės socialinės raidos trajektoriją. Ši raida nebuvo tolygi, o pagrindinių visuomenės grupių vystymasis priklausė ne tiek nuo natūralių ekonominių, socialinių ir kultūrinių procesų, kiek nuo imperinės politikos, sudariusios nevienodas tos raidos sąlygas, stabdžiusios savaiminį „iš apačios“ reguliuojamą visuomenės modernėjimą. Šie tyrimai taip pat leidžia giliau suprasti valstybingumo praradimo priežastis ir vėlyvą bei komplikotą Lietuvos valstybingumo Renesansą.

7. PASTABOS APIE PROGRAMOS VYKDYMO EIGĄ

Pateikiamos pastabos (jei tokių yra) dėl Programos vykdymo pasikeitimų, vykdymo problemų ir kt. Vykdamą programą jos pirminis planas iš esmės nesikeitė, tik kai kuriais atvejais buvo išgrynintas tyrimo objektas ir išplėsta tyrimo geografija (T. Bairašauskaitė) arba dėl itin didelės apimties ir nelygiavėrio šaltinių turinio susiaurintas jų ratas (J. Sarcevičienė) ar pati tyrimo geografija (A. Prašmantaitė). Pagrindinė programos vykdymo problema – ribotos galimybės vykdyti tyrimus ne Lietuvos atminties institucijose. Šių tyrimų finansavimas nebuvo numatytas,

nors yra puikiai žinoma, kokie svarbūs Lietuvos istorijos šaltiniai yra saugomi už Lietuvos ribų (ypač Baltarusijoje, Lenkijoje ir Rusijoje). Nepaisant programos vykdytojų iniciatyvos, entuziazmo ir pastangų įvairiais būdais gauti finansavimą mokslinėms išvykoms, jų buvo akivaizdžiai per mažai. Kaip pavyzdį galima minėti A. Prašmantaitę, kuri dėl šios priežasties negalėjo atlikti visą planuotą prozopografinį tyrimą, o tai lėmė ir nepilną darbo rezultatą – nebuvo parengta planuota monografija.

Programą vykdančios institucijos vadovas _____
(parašas)

Rimantas Miknys
(vardas, pavardė)

_____